

EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

Bryssel den 20.5.2015
COM(2015) 219 final

RAPPORT FRÅN KOMMISSIONEN TILL RÅDET OCH EUROPAPARLAMENTET

Tillståndet för naturen i Europeiska unionen

**Rapport om tillstånd och trender för naturtyper och arter som omfattas av fågel- och
habitatdirektiven under perioden 2007-2012
i enlighet med kraven i artikel 17 i habitatdirektivet och artikel 12 i fågeldirektivet**

1. INLEDNING

1.1. BAKGRUND

Europa är ett av de tätast befolkade områdena i världen och har en lång markanvändningshistoria. Detta har haft en djupgående inverkan på naturen och har skapat variationsrika kulturlandskap med ett rikt djur- och växtliv. Men utvecklingen har också lett till en storskalig naturförstörelse, särskilt under 1900-talet. Mellan 1900 och mitten av 1980-talet förlorade Europa två tredjedelar av sina våtmarker¹ och nästan tre fjärdedelar av sina sanddyner och hedar, genom en kombination av ändrad markanvändning, infrastrukturutveckling, förorening och stadsutbredning.

Denna förlust av naturkapital är ett stort problem. Vi är beroende av naturen för att få livsmedel, energi, råvaror, vatten och luft som gör livet möjligt. Dessutom är naturen en viktig ekonomisk drivkraft som bidrar till vår ekonomi på sätt som vi just har börjat förstå hela vidden av. Den tillhandahåller tjänster som är av stor betydelse för att upprätthålla och skapa sysselsättning och tillväxt. Naturen är också en källa till inspiration, kunskap och rekreation och en oskiljaktig del av vårt kulturarv.

Fågeldirektivet² och habitatdirektivet³ är de viktigaste rättsakterna för att säkerställa bevarande och hållbart nyttjande av naturen i EU, framför allt genom Natura 2000-nätverket med områden av högt värde för biologisk mångfald. Direktiven är grundläggande i EU:s strategi för biologisk mångfald som syftar till att uppnå EU:s överordnade mål att sätta stopp för förlusten av biologisk mångfald och förstörelsen av ekosystemtjänster i EU senast 2020 och i möjligaste mån återställa dem. De är också centrala för att fullgöra EU:s internationella åtaganden enligt konventionen om biologisk mångfald, som beslutades i Nagoya i oktober 2010.

1.2. SYFTET MED DENNA RAPPORT

God kunskap om tillstånd och trender för livsmiljötyper (nedan kallade *naturtyper*) och arter som är skyddade enligt direktiven stöder ett effektivt genomförande av direktiven. Denna rapport har utarbetats för att uppfylla ett lagstadgat krav för kommissionen att regelbundet utvärdera framstegen i genomförandet av direktiven på grundval av medlemsstaternas övervakning och rapportering.

Rapporten beskriver de viktigaste resultaten under rapportperioden 2007–2012 och representerar ett mer omfattande samarbete mellan medlemsstaterna och EU-institutionerna än tidigare. En unik databas⁴ om EU:s natur, som omfattar över 17 000 dataset och bedömningar av enskilda arter och naturtyper, ligger till grund för denna rapport. Den innehåller information om tillståndet för cirka 450 vilda fågelarter, 231 naturtyper och mer än 1 200 andra arter av gemenskapsintresse. Även om detta bara är en del av hela den biologiska mångfalden i EU är det ett mycket viktigt urval som avspeglar hot och påverkan på den biologiska mångfalden i medlemsstaterna.

¹ Kommissionens meddelande till rådet och Europaparlamentet – *Förnuftigt nyttjande och bevarande av våtmarker* – KOM(1995) 189 slutlig, 29.5.1995.

² Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/147/EG av den 30 november 2009 om bevarande av vilda fåglar.

³ Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.

⁴ Kan laddas ner från Europeiska miljöbyråns datacenter för biologisk mångfald (<http://www.eea.europa.eu/themes/biodiversity/dc>).

Tack vare effektivare rapportering är det för första gången möjligt att presentera och bedöma resultaten för de båda direktiven tillsammans och att få en bättre bild av hur Natura 2000 bidragit till tillstånd och trender för naturen. Denna rapport är en kort sammanfattning av omfattande och detaljerad information, och bygger på de utförliga analyser som gjorts av Europeiska miljöbyrån (EEA)⁵, som också ger ytterligare metodologiska uppgifter.

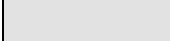
Resultaten av denna utvärdering kommer att ge viktiga insikter och kunskaper som kan ligga till grund för vidare åtgärder som krävs för att uppnå syftena med fågel- och habitatdirektiven och optimera deras bidrag till att nå målen för EU:s strategi för biologisk mångfald till 2020.

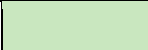

När man ser på hur tillståndet för vissa naturtyper och arter har förändrats är det viktigt att notera att läget var kritiskt för de flesta av dem redan när de togs upp i direktiven, vilket innebär att mycket tid och kraft krävs för att garantera en återhämtning. Det finns också vissa begränsningar på grund av att tidsserien endast omfattar två rapporteringsperioder enligt habitatdirektivet.

2. STATUSBEDÖMNINGAR – HUR DE GÖRS

2.1. BEDÖMNING AV BEVARANDESTATUS FÖR NATURTYPER OCH ARTER (HABITATDIREKTIVET)

Åtgärder som vidtas enligt habitatdirektivet syftar ”till att bibehålla eller återställa en gynnsam bevarandestatus hos livsmiljöer samt arter av vilda djur och växter av gemenskapsintresse”. I direktivet definieras *bevarandestatus* enligt flera olika parametrar: utbredningsområde, population, naturtypens areal, lämpliga habitat för arter, naturtypers struktur och funktion samt framtidsutsikter. Dessa ligger till grund för datainsamlingen. För varje naturtyp och art bedöms var och en av dessa parametrar som gynnsam⁶, otillfredsställande⁷ eller dålig⁸ (eller okänd) enligt en överenskommen utvärderingsmatris, vilket leder till en övergripande bedömning av bevarandestatus i fyra klasser. För naturtyper och arter med en ogynnsam bevarandestatus har fyra typer av statusrender identifierats (tabell 1).

Klass för bevarandestatus	Färg
Gynnsam	
Ogynnsam – otillfredsställande	
Ogynnsam – dålig	
Okänd	

Trend för bevarandestatus (period 2007–2012)	Färg
Förbättrad	
Stabil	
Försämrad	
Okänd	

Tabell 1 – Färgkoder för bevarandestatusklasser och -render för naturtyper och arter

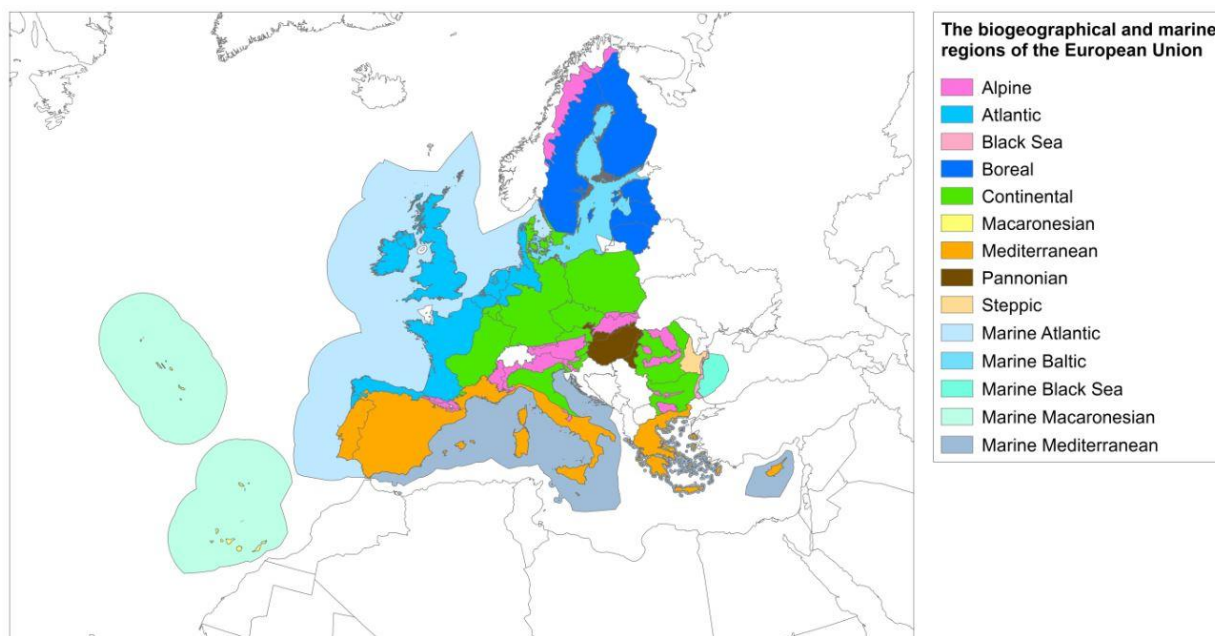
⁵ EEA report No 2/2015 – *State of nature in the EU: Results from reporting under the nature directives 2007-2012*.

⁶ En naturtyp eller art klarar sig bra (både kvalitativt och kvantitativt) och har goda möjligheter att göra detta även i framtiden.

⁷ Ändringar i skötsel krävs för att återställa naturtypen eller arten till gynnsam bevarandestatus men det finns ingen risk för utrotning inom överskådlig framtid.

⁸ Statusen för en naturtyp eller art är långt ifrån bra eller det finns till och med en allvarlig risk för att den ska försvinna eller dö ut (åtminstone regionalt).

För att möjliggöra en meningsfull jämförelse mellan medlemsstaterna delas Europa in i nio terrestra och fem marina biogeografiska regioner med liknande ekologiska förhållanden (karta 1). Medlemsstater vars territorium omfattar mer än en biogeografisk region har lämnat in en separat bedömning för varje biogeografisk region för varje art och naturtyp som förekommer inom deras territorium.

Karta 1 – Biogeografiska och marina regioner i EU27 för rapporteringsperioden 2007–2012⁹

Utöver de bedömningar som har gjorts av medlemsstaterna har data samlats och bedömts på biogeografisk nivå i EU av Europeiska miljöbyrån och dess Europeiska ämnescentrum för biologisk mångfald (ETC-BD).

2.2. BEDÖMNING AV POPULATIONSTATUS OCH TRENDER FÖR FÅGELARTER (FÅGELDIREKTIVET)

Fågeldirektivets syfte är att skydda alla arter av naturligt förekommande vilda fåglar i EU, och medlemsstaterna har nu för första gången rapporterat uppgifter om populationsstorlek och trender inom sitt nationella territorium. Populationsstatusen bedömdes endast på EU-nivå. De statusklasser som används för fåglar är baserade på de vetenskapliga kriterier som utvecklats för att fastställa risker för utrotning i samband med utarbetande av rödlistor för arter inom Internationella naturvårdsunionen (IUCN). För arter vars statusklass inte är ”säker” har fyra olika typer av populationstrend identifierats för perioden 2001–2012¹⁰ (tabell 2).

⁹ Rapporten gäller EU27 eftersom den hänför sig till tiden före Kroatiens anslutning

¹⁰ Man kom överens med medlemsstaterna om att trendperioden skulle vara tolv år eftersom sex år är en alltför kort period för att påvisa populationstrender av betydelse.

Statusklass för EU-population	Färg
Säker	
Nära hotad, minskande eller utarmad	
Hotad (dvs. sårbar, starkt hotad, akut hotad, regionalt utdöd)	
Okänd eller ej bedömd	

Populationstrend ¹¹	Färg
Ökande	
Stabil	
Varierande	
Minskande	
Okänd	

Tabell 2 – Färgkoder för statusklasser för EU-population och populationstrender för fågelarter

2.3. ANVÄNDNING AV TRENDER

Analysen på EU-nivå bygger på en sammanställning av data som lämnats av medlemsstaterna. Det innebär i många fall att en positiv utveckling på lokal, regional eller till och med nationell nivå inte längre är synlig i den större skalan. En flyttning från en klass för bevarande-/populationsstatus till en annan förutsätter också att det skett en betydande förändring av en eller flera av de enskilda parametrarna/kriterierna, vilket är svårt att uppnå under en så kort tidsperiod som sex år. Därför kan förändringar över tiden (förbättringar eller försämringar) som inte är tillräckligt stora för att motivera en flyttning från en statusklass till en annan bli osynliga om endast den faktiska statusinformationen visas. Av den anledningen innehåller rapporten, utöver statusinformation, information om bevarandestatusstrender för arter och naturtyper i habitatdirektivet för perioden 2007–2012 och om populationstrender för fåglar för perioden 2001–2012. I avsnitt 6 om Natura 2000 presenteras också långsiktiga populationstrender för fåglar (1980–2012).

3. BEVARANDESTATUS OCH TRENDER

3.1. UPPGIFTERNAS FULLSTÄNDIGHET OCH KVALITET

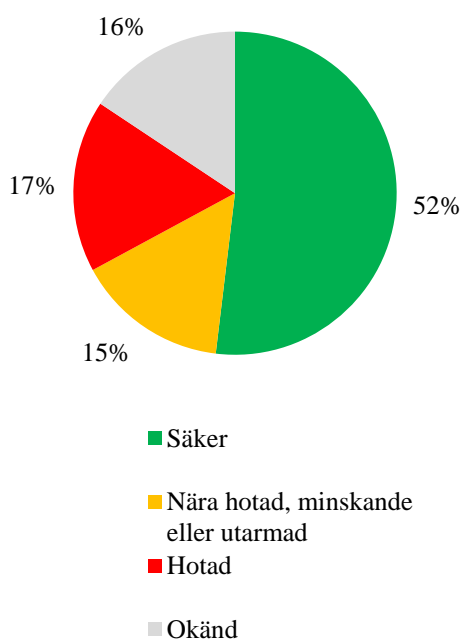
Tillgänglighet, kvalitet och standardisering av information inom ramen för habitatdirektivet har förbättrats avsevärt sedan den senaste rapporteringsperioden. Antalet bedömningar på EU-nivå med statusklassen ”okänd” har halverats (från 18 till 7 procent för naturtyper och från 31 till 17 procent för andra arter än fåglar). Kunskapen om fågelpopulationer och trender har också ökat avsevärt under de senaste tio åren, vilket möjliggör mycket bättre och mer riktade bevarandeåtgärder.

Uppgifterna i de nationella rapporterna är dock av skiftande likformighet och kvalitet och detta skulle kunna förbättras genom riktade övervakningsprogram. Marina naturtyper och arter är de sämst kända och övervakningen av dessa kräver stora extra insatser. Läget bör förbättras genom att detta område får ett stärkt sammanhang med ramdirektivet om en marin strategi.

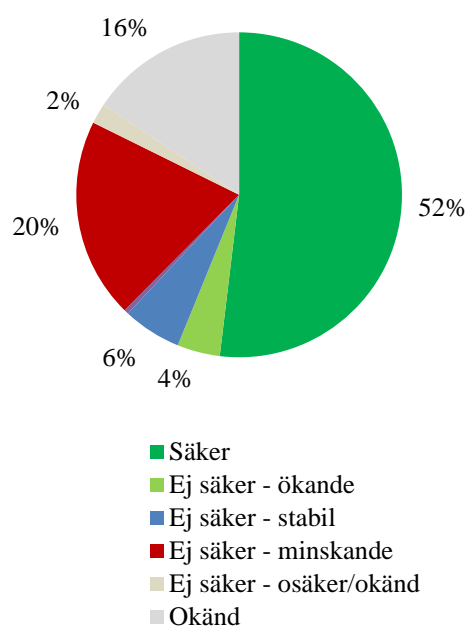
¹¹ Kort trendperiod: 2001–2012, lång trendperiod: 1980–2012.

3.2. ALLA FÅGELARTER

Mer än hälften av alla vilda fågelarter som bedömts har säker status. Omkring 15 procent är nära hotade, minskande eller utarmade och ytterligare 17 procent av arterna är hotade (figur 1). De kortsiktiga populationstrenderna för de fågelarter som inte har säker status visar att bara 4 procent ökar, 6 procent har en stabil population och 20 procent minskar (figur 2).

Figur 1 – Fåglars populationsstatus

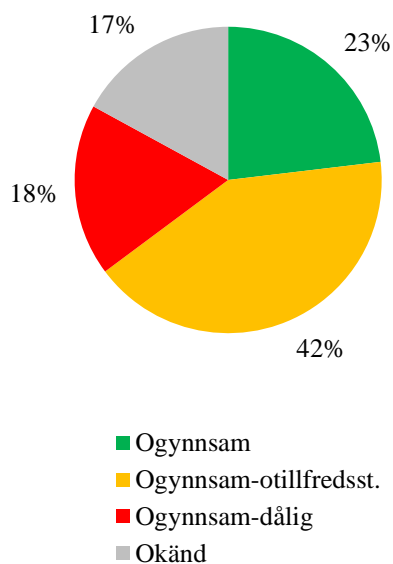

Figur 2 – Fåglars populationsstatus med kortsiktiga populationstrender för fåglar som inte har säker status

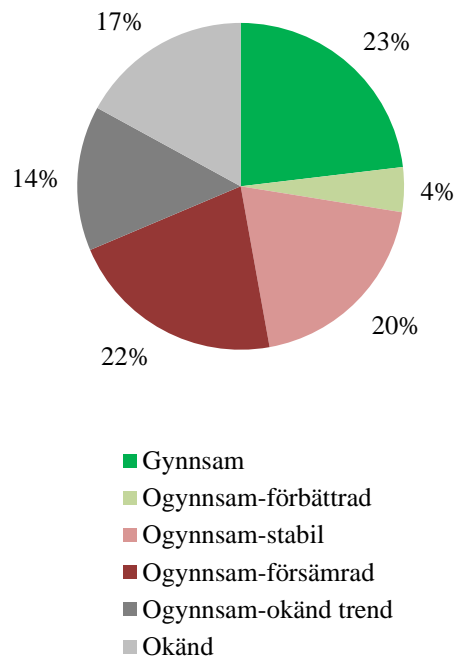
Vissa fågelarter tycks gynnas av riktade bevarandeåtgärder för att anpassa markanvändningen, särskilt i Natura 2000-områden. Exempelvis har program för miljöåtgärder i jordbruket och landskapsskötsel framgångsrikt genomförts i Spanien, Portugal, Österrike, Ungern och Tyskland och bidragit till en återhämtning för stortrappen *Otis tarda*. Denna art är beroende av öppna landskap (gräsmarker, stäpper och ostörda odlade områden), och minskar på andra håll i Europa. Den vittryggiga hackspetten *Dendrocopos leucotos* har ökat i Finland trots en kraftig populationsminskning i flera andra EU-länder. Arten är starkt beroende av gamla och döda lövträd och har gynnats av ändrade skogsbruksmetoder i finska Natura 2000-områden. Flera rovfågelarter, däribland Donaubäckens populationer av kejsarörn *Aquila heliaca*, har ökat till följd av åtgärder som skydd av häckningsplatser och skötsel av livsmiljöer.

3.3. ARTER AV GEMENSKAPSINTRESSE (HABITATDIREKTIVET)

Ungefär 23 procent av de arter som bedömts på EU-nivå har en gynnsam status, och 60 procent har ogynnsam status, varav 18 procent har ogynnsam-dålig status. Av de 60 procent som bedömts ha ogynnsam status visade 4 procent en förbättring, 20 procent ett stabilt läge, 22 procent en försämring och 14 procent hade ingen känd trend (figur 3 och 4).

Figur 3 – Bevarandestatus för arter

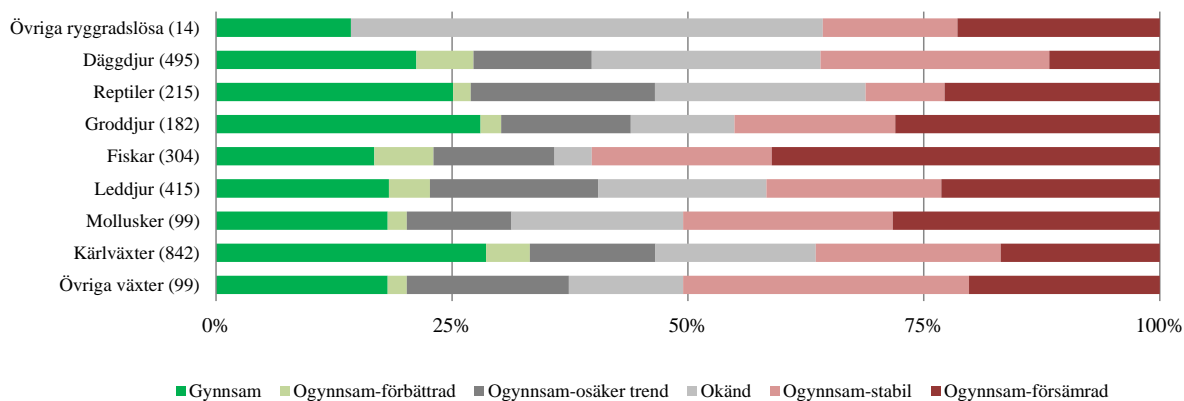

Figur 4 – Bevarandestatus för arter och trender för arter med ogynnsam status

De största andelarna gynnsamma bedömningar för de terrestra biogeografiska regionerna rapporterades för Svartahavsregionen (32 procent) och den alpina regionen (31 procent), medan de boreala och atlantiska regionerna hade de största andelarna ogynnsamma-dåliga bedömningar (29 resp. 32 procent). Även om antalet bedömda arter är mindre i de marina regionerna, är andelen bedömningar med okänd status mycket större för dessa (upp till 88 procent i den makaronesiska regionen). Det sämsta tillståndet visar Östersjöregionen där 60 procent av bedömningarna var ogynnsamma-dåliga, följt av Svartahavsregionen (33 procent).

Kärlväxter och groddjur hade den största andelen gynnsamma bedömningar, 29 resp. 28 procent (figur 5). Många av arterna med dålig status/försämrade trender är arter knutna till vattenmiljöer som vattendrag, sjöar och våtmarker. Detta överensstämmer med iakttagelsen att sötvattensmiljöer oftast har en ogynnsam-otillfredsställande bevarandestatus. De hotas av människoskapade förändringar i hydrologisk funktion, minskad konnektivitet, kanalisering, avlägsnande av sediment samt övergödning och förorening.

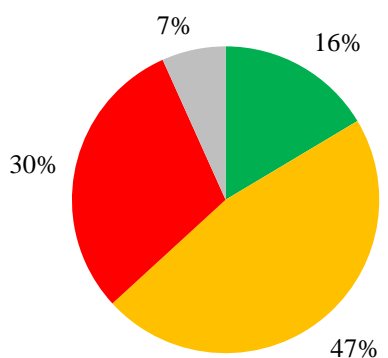
Många arter som är knutna till sötvattensmiljöer, till exempel vandrande fiskarter, minskar i oroväckande omfattning. Ändå har stora partnerskapsprojekt för vandrande fiskarter, exempelvis asp *Aspius aspius* i Sverige och majfisk *Alosa alosa* i Tyskland, lyckats stärka populationerna genom att restaurera vattendrag och bygga fiskpassager förbi vandringsbarriärer. I Österrike har man tagit bort vandringshinder i övre Donau och därigenom förbättrat vandringsmöjligheterna för donaulax *Hucho hucho* och andra hotade fiskarter.

Figur 5 – Bevarandestatus och trender för arter per taxonomisk grupp

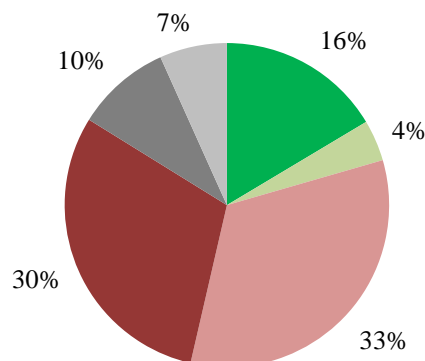
3.4. NATURTYPER

Bevarandestatus och trender för naturtyper är sämre än för arter. Det beror förmodligen på att det finns en mer etablerad tradition av bevarandeåtgärder för arter, att det är mindre komplicerat och att det tar kortare tid för arter att återhämta sig. I EU som helhet bedömdes 16 procent av naturtyperna ha en gynnsam status, medan mer än tre fjärdedelar bedömdes ha ogynnsam status, varav 30 procent ogynnsam-dålig. Av de 77 procent som bedömdes ha ogynnsam status visade 4 procent en förbättring, 33 procent ett stabilt läge, 30 procent en ytterligare försämring och 10 procent hade okänd trend (figur 6 och 7).

■ Gynnsam
■ Ogynnsam-otillfredsst.
■ Ogynnsam-dålig
■ Okänd

Figur 6 – Bevarandestatus för naturtyper

■ Gynnsam
■ Ogynnsam-förbättrad
■ Ogynnsam-stabil
■ Ogynnsam-försämrad
■ Ogynnsam-okänd trend
■ Okänd

Figur 7 – Bevarandestatus och trender för naturtyper med gynnsam status

De atlantiska och boreala biogeografiska regionerna har högst andel ogynnsamma-dåliga bedömningar (båda 51 procent), men det är också där man ser den största andelen förbättringar av läget (11 resp. 10 procent). Till exempel är tillståndet för kustnära laguner fortfarande ogynnsam-dålig i den atlantiska regionen i Danmark, men riktade åtgärder inom Lifeprojekt och miljöprogram i jordbruket har bidragit till att restaurera några kustnära laguner och omgivande strandängar. I Lettland, som ingår i den boreala regionen, uppvisar torra sandhedar en ökning och en generellt positiv trend. Dessa är oftast skyddade inom Natura 2000 och har gynnats av Lifeprojekt och ett innovativt partnerskap med förvaltare av militära övningsområden. Den framgångsrika restaureringen av mediterrana havsstrandängar i Slovenien, genom att säkra traditionella verksamheter i saliner och vidta andra skötselåtgärder, har lett till förbättrad bevarandestatus för denna naturtyp.

3.5. FRAMSTEG MOT MÅL 1 I STRATEGIN FÖR BIOLOGISK MÅNGFALD

Det primära målet i EU:s strategi för biologisk mångfald är att sätta stopp för förlusten av biologisk mångfald och förstörelsen av ekosystemtjänster i EU senast 2020 och i möjligaste mån återställa dem. Mål 1 i strategin fastställer mätbara mål för att förbättra bevarandestatusen för naturtyper och arter som skyddas av naturvårdsdirektiven. Med hjälp av 2009 års rapport enligt habitatdirektivet och statusbedömningen om fåglar i EU från 2004¹² som riktmärken fastställdes följande mål:

¹² BirdLife International (2004) *Birds in the European Union: a status assessment*. Wageningen, The Netherlands: BirdLife International.

- 100 procent fler bedömningar av naturtyper (34 procent) och 50 procent fler bedömningar av arter (25,5 procent) enligt habitatdirektivet ska ha en gynnsam eller förbättrad bevarandestatus, och
- 50 procent fler bedömningar av arter enligt fågeldirektivet ska ha en säker eller förbättrad status.

Dessa mål var baserade på ett optimalt men uppnåeligt scenario utifrån antagandet att medlemsstaterna fullt ut genomför åtgärder enligt direktiven för förbättrad bevarandestatus.

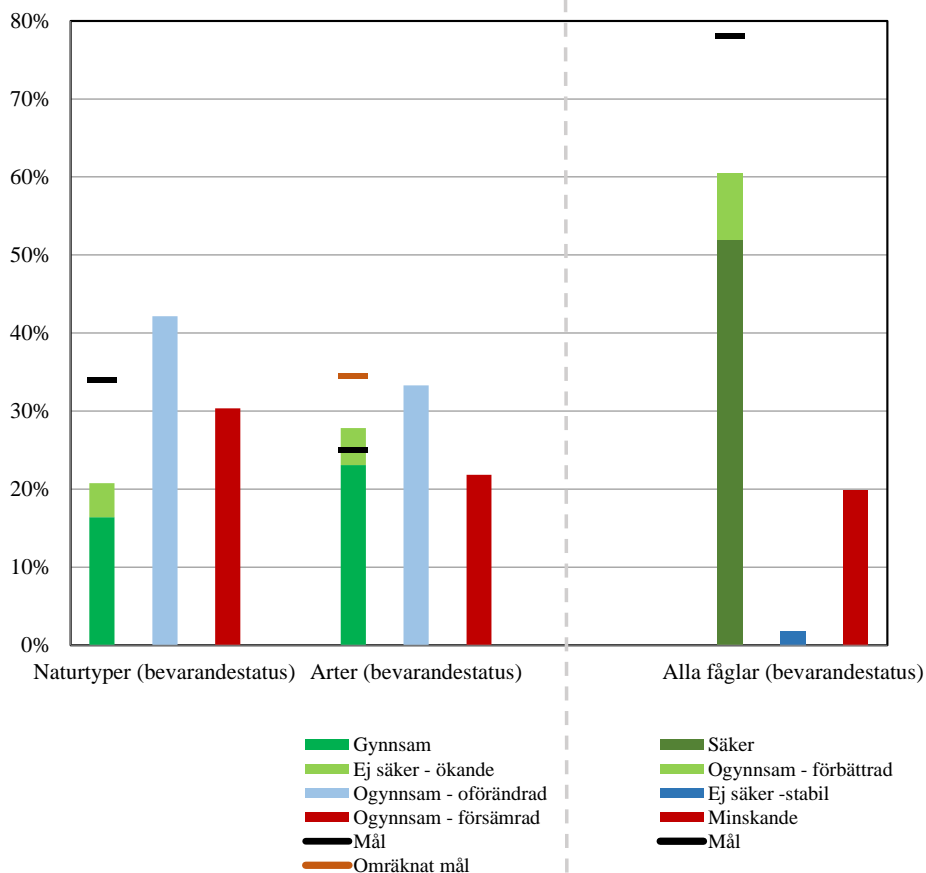
Figur 8 visar utvecklingen mot de uppsatta målen. Vid jämförelse av bedömningar för olika perioder är det emellertid viktigt att i möjligaste mån säkerställa att de observerade förändringarna är verkliga och inte endast ett resultat av bättre tillgång till data eller annan metod¹³. De viktigaste punkterna är följande:

- Det har inte skett några betydande förändringar i tillståndet för naturtyper hittills. Bedömningar som tidigare fastställts som gynnsamma är det fortfarande. Inga nya naturtyper bedöms nå upp till gynnsam bevarandestatus (16 procent). 4 procent bedöms nu som ogynnsamma men under förbättring, 30 procent är fortfarande under försämring och för 42 procent har det inte skett någon förändring sedan 2006¹⁴.
- Skillnaderna mellan rapporteringsperioderna för arter är svårare att bedöma. Bättre data och metoder har i betydande grad påverkat bedömningarna utöver de eventuella faktiska statusförändringarna i sig. Om man tar hänsyn till detta verkar det som att 22 procent av arterna, i stället för 17 procent, kan ha haft en gynnsam status 2007. Mot den bakgrunden kan man dra slutsatsen att den faktiska ökningen av gynnsamma bedömningar för arter har varit mycket liten (1–2 procent fler än 2007). Figur 8 visar därför också ett omräknat mål – så att man ser vilket det verkliga målet skulle ha varit om statusen för dessa arter hade bedömts vara gynnsam 2007. Av alla övriga bedömningar för arter är 5 procent ogynnsamma men under förbättring, 22 procent fortfarande under försämring och för 33 procent är det ingen förändring sedan 2006.
- Andelen bedömda fågelarter med ”säker” status är 52 procent (liksom 2004). Om man ser på alla bedömda fågelarter är 8,5 procent ej säkra men på uppgång, 2 procent är ej säkra men stabila och 20 procent visar fortsatt nedgång.

Den allmänna trenden för naturtyper förefaller i stort sett vara liknande den för arter. De som redan har gynnsam/säker status förblir stabila eller förbättras ytterligare. En liten del av dem som bedömts som ogynnsamma/ej säkra håller på att förbättras, men en större andel av de som tidigare bedömts som ogynnsamma fortsätter att försämrans. Om det inte sker en betydande förbättring av trenderna kommer det inte att vara möjligt att uppnå mål 1 till 2020.

¹³ För mer information se EEA report No 2/2015 – *State of nature in the EU: Results from reporting under the nature directives 2007-2012*.

¹⁴ Inklusive dem vars status fortfarande är ”okänd”.

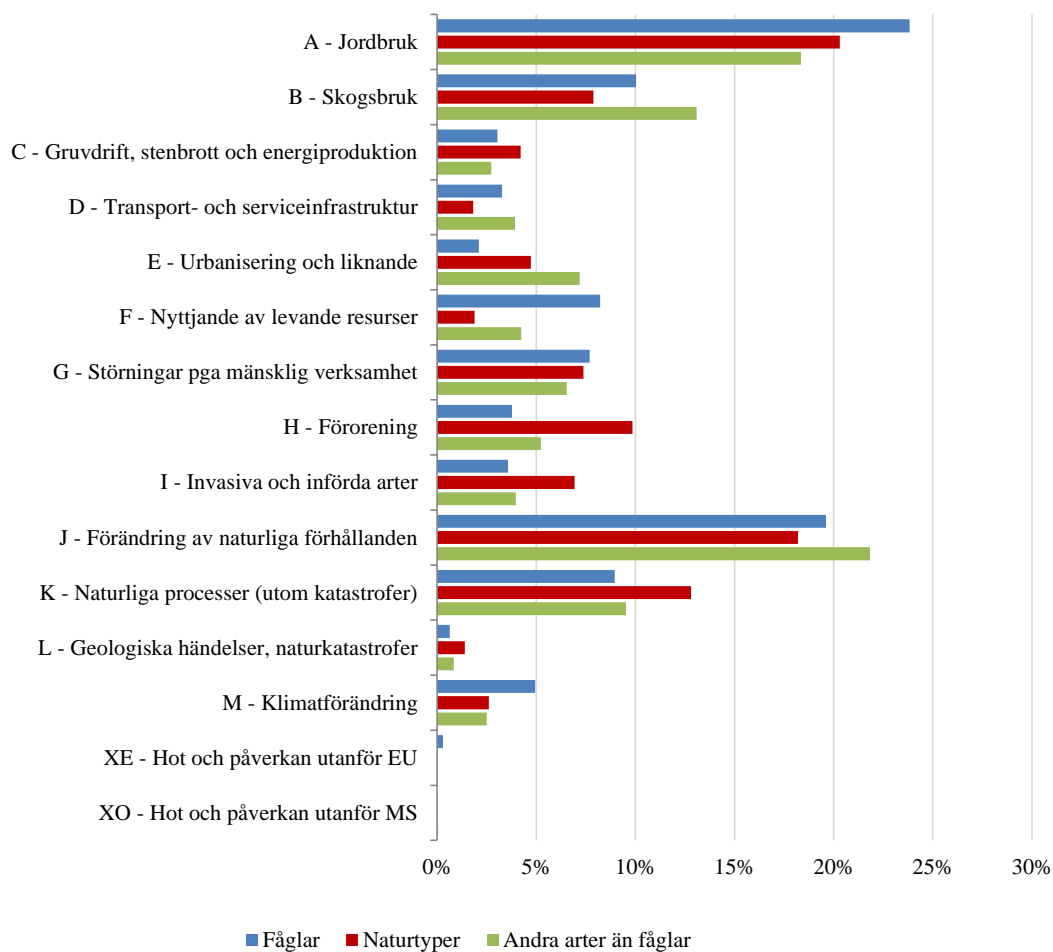
Figur 8 – Framsteg mot mål 1 i strategin för biologisk mångfald ("okända" situationer visas inte)

4. PÅVERKAN OCH HOT

För att bättre förstå de faktorer som påverkar tillstånd och trender gav medlemsstaterna strukturerad information om påverkan och hot¹⁵, dvs. de bakomliggande orsaker som påverkar arter och naturtyper negativt. För terrestra system (figur 9) är *jordbruk* och människoskapade *förändringar av naturliga förhållanden* de största problem som konstaterats för alla tre grupperna (fåglar, andra arter och naturtyper). När det gäller *jordbruk* är förändrade odlingsmetoder, bete av tamdjur (inbegripet nedläggning av betessystem/bristande bete), gödsling och bekämpningsmedel de påverkansfaktorer och hot som nämns oftast. I samband med *förändringar av naturliga förhållanden* är människoskapade förändringar av hydrologiska förhållanden i sjöar och vattendrag, ändring av hydrologisk funktion, minskning av livsmiljöers konnektivitet och vattenuttag från grundvatten de oftast rapporterade faktorerna. Denna bedömning stämmer överens med den som gjorts enligt vattendirektivet, där jordbruk och hydromorfologi identifierades som de viktigaste påverkansfaktorerna för vattenförekomster¹⁶.

¹⁵ Medlemsstaterna var tvungna att rangordna betydelsen av alla rapporterade hot/påverkansfaktorer som "hög", "medelhög" eller "låg".

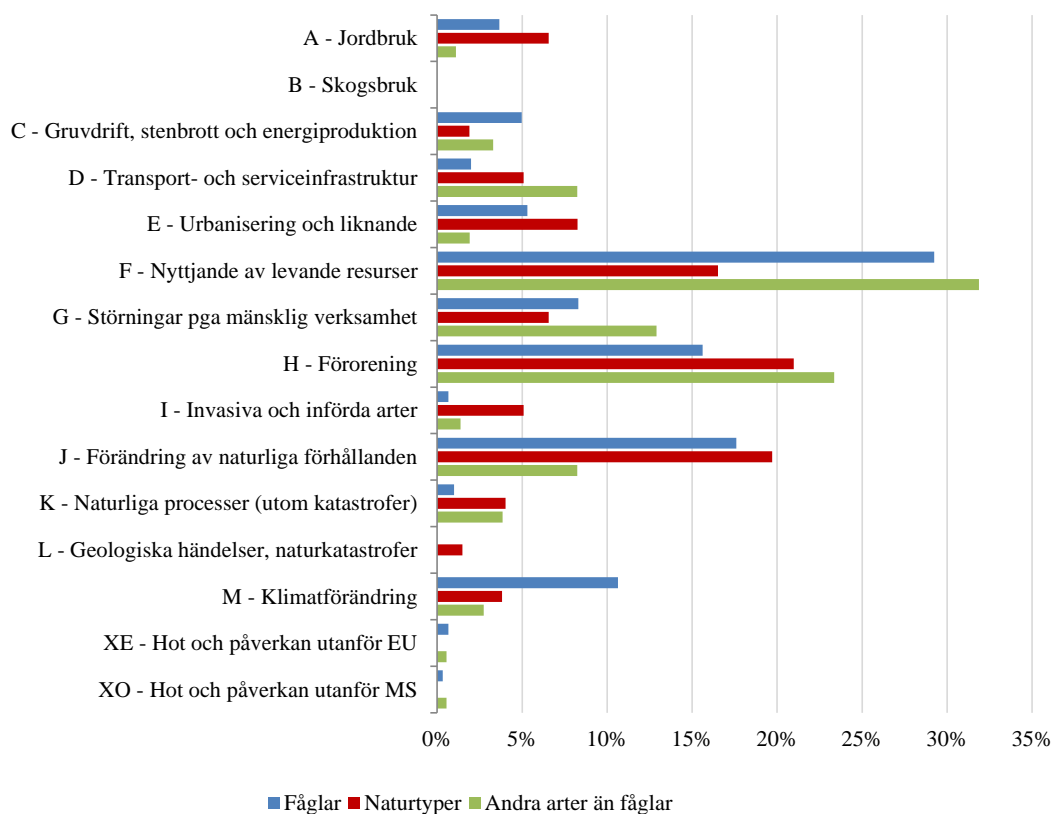
¹⁶ Se *Strategi för att skydda Europas vattenresurser* COM(2012) 673 och kommissionens meddelande *Ramdirektivet för vatten och översvämningsdirektivet: åtgärder för att nå "god status" för EU:s vatten och minska översvämningsriskerna* COM(2015) 120.

Figur 9 – Frekvens (%) av högt rankade påverkansfaktorer och hot på nivå 1 (sammantagna) – terrestra

När det gäller marina system är *användning av levande resurser* (främst fiske och skörd av akvatiska resurser men också – i mindre utsträckning – vattenbruk) och *förorening* de viktigaste rapporterade påverkansfaktorerna och hoten (figur 10).

Förändring av naturliga förhållanden (muddring, förändring av hydrologi och kustlinjeförvaltning), *störningar på grund av mänsklig verksamhet* och klimatförändringens effekter på havsfåglar rapporteras också som betydande faktorer.

Figur 10 – Frekvens (%) av högt rankade påverkansfaktorer och hot på nivå 1 (sammantagna) – marina

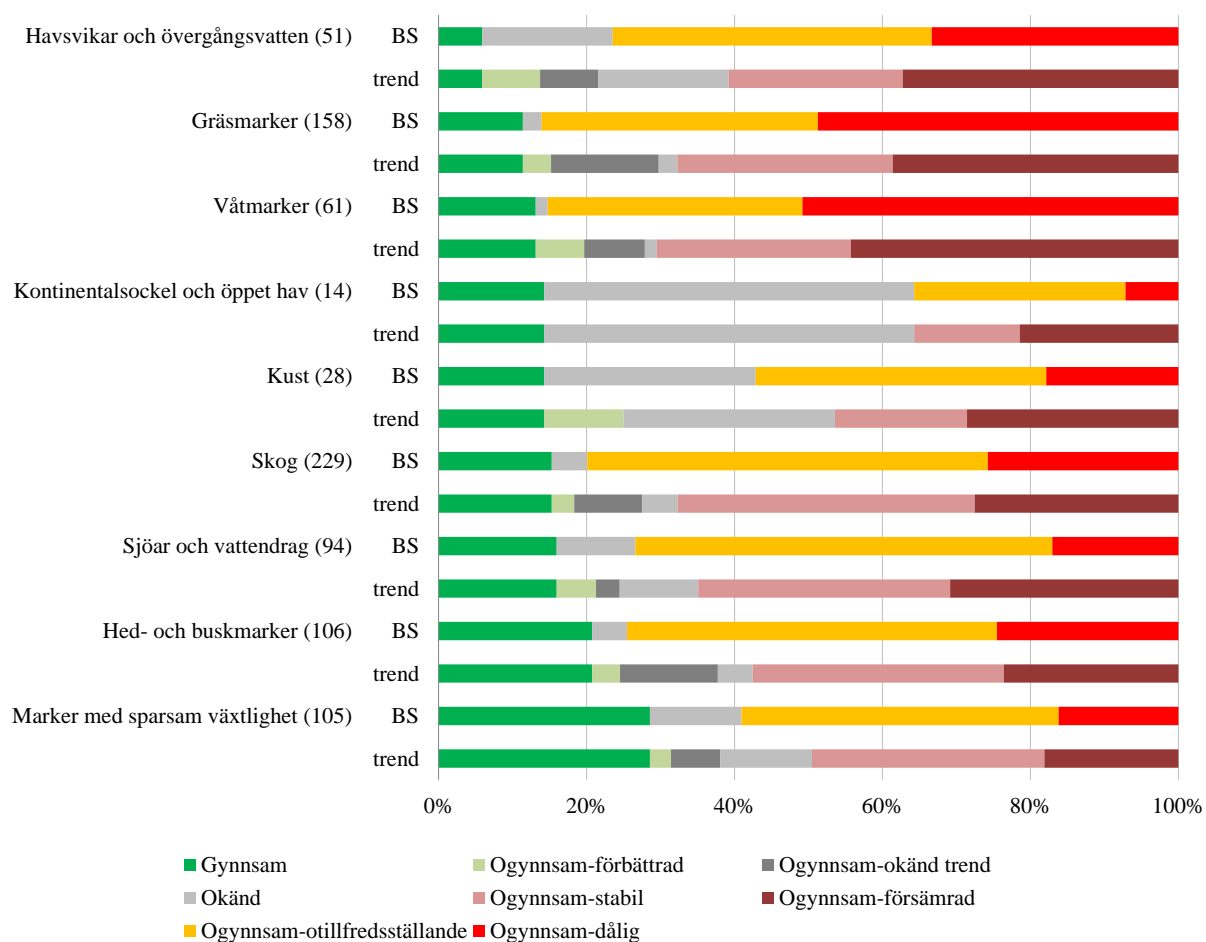
5. ETT EKOSYSTEMPERSPEKTIV

En analys av bevarandestatus och trender för naturtyper och arter har gjorts utifrån deras likhet med de ekosystem som förtecknas i den typindelning som har utvecklats inom ramen för EU-initiativet *Mapping & Assessment of Ecosystems and their Services (MAES)*¹⁷. Figur 11 visar bevarandestatus och trender för naturtyper och arter i olika typer av ekosystem.

5.1. TERRESTRA EKOSYSTEM

Bevarandestatus och trender för naturtyper och arter varierar avsevärt mellan olika terrestra ekosystem. Gräsmarker och våtmarker har den högsta andelen naturtyper med ogynnsam- dålig status som försämras. Detta stöds också av slutsatserna om påverkansfaktorer och hot, som har visat att dessa system är särskilt påverkade av jordbruk och hydrologiska förändringar.

¹⁷ <http://biodiversity.europa.eu/maes>

Figur 11 – Bevarandestatus (BS) och trender för naturtyper per ekosystemtyp (MAES)
(Antalet bedömningar anges inom parentes)

Situationen för dessa båda ekosystem är negativ i alla biogeografiska regioner, men fallstudier visar att förbättringar är möjliga om man vidtar lämpliga riktade åtgärder.

- *Gräsmarker*

Naturliga och halvnaturliga gräsmarker är bland de mest artrika ekosystemen i EU. De präglades tidigare av extensiva skötselsystem men deras areal har minskat kraftigt under de senaste årtiondena. Cirka 49 procent av EU-bedömningarna för de 45 gräsmarkstyperna av gemenskapsintresse är ogynnsam-dålig. Dessutom minskar nästan 50 procent av de fågelarter som är knutna till gräsmarker, och andra arters bevarandestatus är oftast ogynnsam.

De nuvarande påverkansfaktorerna på gräsmarker omfattar intensifierad användning, ovarsamma brukningsmetoder, omvandling till annan markanvändning och upphörd hävd. I Litauen visar två tredjedelar av de bedömda gräsmarkstyperna försämrade trender, och alla gräsmarkstyper i Storbritannien har ogynnsam-dålig bevarandestatus. Även vitt spridda gräsmarksberoende fåglar som kornknarr *Crex crex* och tofsvipa *Vanellus vanellus* minskar kraftigt i EU.

I de fall lämpliga åtgärder på EU-nivå och nationell nivå har genomförts har det dock varit möjligt att vända negativa trender. I Estland har exempelvis stora arealer halvnaturlig gräsmark restaurerats med EU-stöd genom Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling, Europeiska regionala utvecklingsfonden och Lifeinstrumentet. Detta har gjort det möjligt att anpassa slåttermetoderna på befintliga ängsmarker och att återuppta extensiva skötselmetoder på övergivna ängsmarker. Till en början gjordes pilotförsök i Natura 2000-områden, och därefter har detta tillämpats mer allmänt för hållbar skötsel av ängsmark.

- *Våtmarker*

Våtmarker, inklusive myrar, mossar och kärr, hör till de mest hotade ekosystemen i Europa och stora förluster har skett under de senaste årtiondena. Olika typer av våtmarker upptar endast ca 2 procent av EU:s territorium, och 4,3 procent av Natura 2000-arealen, men de är mycket viktiga för ett stort antal olika arter. De flesta våtmarkstyper är skyddade i EU.

Bedömningarna av bevarandestatus visar att 51 procent av våtmarksmiljöerna har ogynnsam–dålig status. Människoskapade förändringar av hydrologin (dikning) är den mest betydande påverkansfaktorn. I exempelvis Irland har alla typer av mossar, myrar och kärr ogynnsam bevarandestatus och mossarna fortsätter att försämrans på grund av torvutvinning och utdikning. Till följd av den omfattande försämringen av våtmarker i EU minskar bestånden av vissa arter som är mycket beroende av våtmarker, däribland storspov *Numenius arquata* och klockgroda *Bombina bombina*. Dessa trender kan dock vändas. I Belgien visar till exempel nästan alla bedömningar av våtmarkstyper en stabil trend eller förbättring tack vare många storskaliga projekt och fortlöpande insatser i Natura 2000-områden.

Våtmarksberoende arter som rördrom *Botaurus stellaris* har visat betydande populationsåterhämtning efter bevarandeåtgärder som är inriktade på deras livsmiljöer. En liknande utveckling har skett i Storbritannien, med stöd från Lifeprogrammet.

5.2. MARINA EKOSYSTEM

Bevarandestatus och trender varierar också avsevärt för marina ekosystem (figur 11). På grund av det relativt låga antalet marina miljöer som omfattas av habitatdirektivet och den höga graden av ”okänd status” är dock resultaten inte lika entydiga.

61 procent av de fågelarter som är knutna till marina ekosystem har säker status. Ungefär en fjärdedel är hotade, vilket understryker betydelsen av påverkansfaktorer som predation och störningar i kolonier, bifångster i fiske och havsförorening.

Eftersom det är komplicerat att arbeta i den marina miljön och det råder en relativ brist på data, har skyddet av marina miljöer och uppbyggnaden av Natura 2000-nätverket (särskilt ute till havs) gjort mindre framsteg. Åtgärder som syftar till bättre och mer hänsynsfull förvaltning av områden och förbud mot skadlig verksamhet kan dock leda till snabba förbättringar. Ett exempel är den senaste tidens positiva trend i bevarandestatus för kalkalgen *Lithothamnium coralloides* i Irland, som hänger samman med habitatdirektivets skyddssystem. Vissa hotade havsfåglar har också gynnats av bevarandeåtgärder inom Natura

2000: Rosentärnans *Sterna dougalli* population har ökat betydligt i EU tack vare skydd och skötsel av häckningsplatser, inbegripet begränsning av predatorer.

6. BETYDELSEN AV NATURA 2000

Natura 2000-nätverket, som består av särskilda skyddsområden (SPA) enligt fågeldirektivet och särskilda bevarandeområden (SAC)¹⁸ enligt habitatdirektivet, omfattar områden av högt värde för biologisk mångfald. Det omfattar nu mer än 18 procent av EU:s landareal och 4 procent av havsarealen. Det är naturvårdsdirektivets viktigaste instrument för att skapa ett gott/gynnsamt tillstånd för arter och naturtyper. Under den aktuella rapporteringsperioden ökade antalet områden med 9,3 procent (SAC) resp. 12,1 procent (SPA), och arealen som ingår i nätverket ökade med 41,2 procent (SAC) resp. 28,9 procent (SPA). De flesta av dessa ökningarna avser Bulgarien och Rumänien som gick med i EU 2007 samt den marina delen av nätverket.

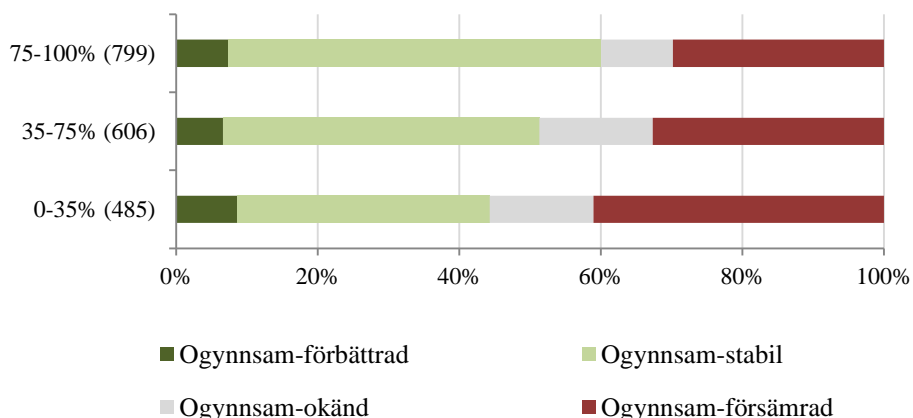
Det har också gjorts betydande framsteg med att utse särskilda bevarandeområden inom vissa medlemsstater och när det gäller fortsatt arbete med förvaltningsplaner, men den fulla potentialen har ännu inte förverkligats. Detta beror på att de nödvändiga bevarandeåtgärderna för områden ännu inte har genomförts fullt ut, t.ex. rapporterades endast 50 procent av områdena ha heltäckande förvaltningsplaner. Det framgår också att investeringarna inte varit tillräckliga för att uppnå detta mål i vissa medlemsstater¹⁹ och att de möjligheter som t.ex. den gemensamma jordbrukspolitiken, den gemensamma fiskeripolitiken och EU:s regionalpolitik har inte utnyttjats helt och hållet.

6.1. NATURA 2000-NÄTVERKET'S BIDRAG TILL BEVARANDESTATUS (HABITATDIREKTIVET)

Natura 2000 täcker i varierande grad de naturtyper som förtecknas i bilaga I och de arter som förtecknas i bilaga II till direktivet, för vilka särskilda bevarandeområden utses. För att kunna korrelera täckningen av Natura 2000 med tillstånd och trender har bedömningarna delats in i tre grupper beroende på i vilken utsträckning naturtyperna och arterna är representerade i Natura 2000, dvs. om täckningen är mer än 75 procent (hög), 35–75 procent (medium) och 35 procent (låg) (se figur 12).

¹⁸ Områden enligt habitatdirektivet har föreslagits av medlemsstaterna och benämns inledningsvis ”områden av gemenskapsintresse (SCI) innan de formellt utsetts som särskilda bevarandeområden – uppgifterna i den här rapporten avser båda skedena.

¹⁹ *Financing Natura 2000 – Investing in Natura 2000: Delivering benefits for nature and people*, SEC(2011) 1573 final, 12.12.2011.

Figur 12 – Trender i bevarandestatus för naturtyper i bilaga I som av medlemsstaten bedömts som ogynnsam (för naturtyper där mer än 75 %, 35–75 % och mindre än 35 % av arealen ingår i Natura 2000)

Den allmänna bevarandestatusen för naturtyper och arter kan inte hänföras till täckningen av Natura 2000. För både naturtyper och arter med ogynnsam status är dock trenden för bevarandestatus²⁰ nära knuten till Natura 2000-täckningen. Andelen bedömningar med försämrad status är större om täckningen är låg (0–35 %) än om den är hög (75–100 %). I gengäld har de med relativt sett högre Natura 2000-täckning större sannolikhet att uppvisa stabila bedömningar. Detta understryker den viktiga roll Natura 2000 spelar när det gäller att stabilisera bevarandestatus

Ett intressant exempel finns i Polen, där 80–90 procent av de hotade kalkgräsmarkerna i naturtyp 6210 täcks av nätverket. Denna naturtyp har tidigare ofta övergivits eller förvaltats dåligt. Det har nyligen skett en förbättring av tillståndet tack vare bevarandeåtgärder i Natura 2000-områden som omfattade borttagande av buskar, slätter och i vissa fall extensivt bete. Dessa åtgärder, som till stor del finansierats av Europeiska regionala utvecklingsfonden, har lett till en gradvis ökning av dessa gräsmarksmiljöer och även till minskad fragmentering. Detta har i sin tur bidragit till en återhämtning för den endemiska pärlsiseln *Spermophilus suslicus*, vars population nästan helt och hållet finns i Natura 2000-områden. Det är ett tydligt exempel på hur mänsklig verksamhet, även i ekonomiskt syfte, kan vara till fördel för bevarandet av naturtyper och arter om den genomförs på ett hållbart sätt.

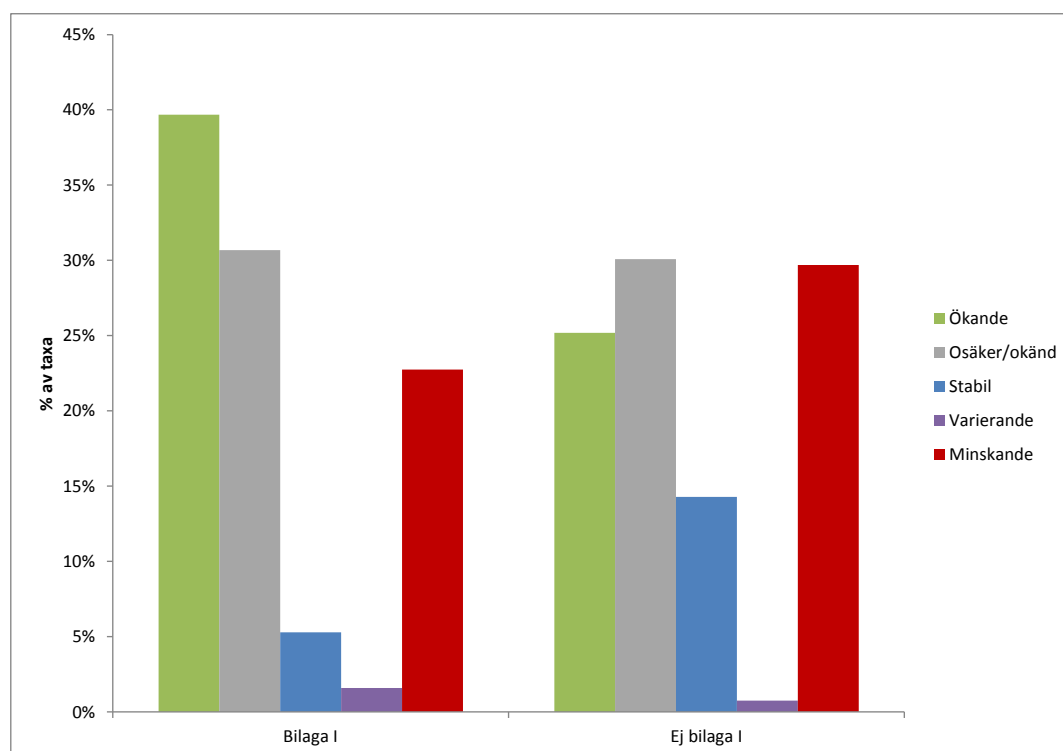
6.2. TRENDER FÖR ARTER SOM ÄR BEROENDE AV NÄTVERKET AV SÄRSKILDA SKYDDSOMRÅDEN (FÅGELDIREKTIVET)

En större andel av fågelarter i bilaga I, för vilka utseendet av särskilda skyddsområden är en viktig åtgärd, uppvisar en ökande trend för den häckande populationen (figur 13) jämfört med arter som inte ingår i denna bilaga. Detta tyder på att riktade bevarandeåtgärder för dessa

²⁰ och även kortsiktiga populationstrender för arter.

arter, särskilt förvaltningen av särskilda skyddsområden, har en positiv inverkan på deras populationer. Arter och underarter i bilaga I för vilka EU-åtgärdsplaner för arter hade tagits fram, och som prioriteras för finansiering inom Lifeprogrammet, visar en ännu högre andel ökande populationstrender.

Ungefär 35 procent av arterna i bilaga I som har minskat på lång sikt visar ökande eller stabila trender på kort sikt. Detta är ett tydligt tecken på stabilisering och i vissa fall förbättring av tillståndet. 45 procent av dem som minskar på lång sikt minskar också på kort sikt, vilket tyder på att betydande uppmärksamhet och insatser fortfarande krävs för att vända nedgången.

Figur 13 – Långsiktiga trender (sedan 1980) för den häckande populationen (%) per bilaga

Tranan *Grus grus*, en symbolart i bilaga I, vars häcknings-, rast- och övervintringsområden får särskilt skydd genom Natura 2000 och som har varit föremål för många riktade bevarandeåtgärder, har ökat på ett anmärkningsvärt sätt i antal och utbredning sedan fågeldirektivet trädde i kraft i början av 1980-talet.

7. SLUTSATSER

Detta är den andra bedömningen av bevarandestatus enligt habitatdirektivet, vilket möjliggör en första jämförande bedömning på EU-nivå. Ytterligare en fördel är att betydande förbättringar har gjorts när det gäller kunskapen om tillstånd och trender för skyddade arter och naturtyper sedan den senaste rapporteringsperioden. Dessutom har en liknande

rapportering gjorts enligt fågeldirektivet, vilket innebär att tillstånd och trender för alla arter som omfattas av EU:s naturvårdslagstiftning kan göras för första gången.

Vissa arter och naturtyper som omfattas av lagstiftningen visar tecken på återhämtning, vilket illustreras av lyckade exempel i olika delar av Europa. Det finns tydliga tecken på att Natura 2000 spelar en viktig roll för att stabilisera naturtyper och arter med ogynnsam bevarandestatus, särskilt där nödvändiga bevarandeåtgärder har genomförts i tillräcklig omfattning.

Den allmänna bevarandestatusen för arter och naturtyper i EU har dock inte förändrats i någon betydande omfattning under perioden 2007–2012, och många naturtyper och arter har en ogynnsam bevarandestatus och en betydande andel av dem fortsätter att försämrans. Mycket starkare bevarandeinsatser behövs därför för att uppnå EU:s mål 1 för biologisk mångfald till 2020. Vissa artgrupper, t.ex. sötvattensfiskar, och naturtyper, t.ex. gräsmarker och våtmarker, är särskilt viktiga. Betydande påverkansfaktorer och hot som beror på förändrade jordbruksmetoder och förändringar av hydrologiska förhållanden samt överutnyttjande och förorening av den marina miljön måste undanröjas för att vända dessa trender.

Effektiv skötsel och restaurering av Natura 2000-områdena är centralt för att uppnå målen i direktiven. Trots framstegen med att bygga upp Natura 2000 har det inte gjorts tillräckligt för att införa bevarandemål och bevarandeåtgärder som helt motsvarar de skyddade naturtypernas och arternas behov. Endast 50 procent av områdena rapporterades ha heltäckande förvaltningsplaner vid utgången av 2012. EU:s finansieringsinstrument, som ger möjligheter att stödja förvaltning och restaurering av Natura 2000-områden, har inte utnyttjats i tillräcklig utsträckning²¹.

Bevarandestatusen för arter och naturtyper kan förbättras genom riktade åtgärder, vilket har visats exempelvis genom programmet Life-Natur och genom skräddarsydda miljöåtgärder inom jordbruket som medfinansieras av Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Kommissionen arbetar tillsammans med medlemsstaterna och berörda parter på biogeografisk nivå inom EU för att främja utbyte av erfarenheter och god praxis för förvaltning och restaurering. Sådana förbättringar gör att man även fortsättningsvis kan få betydande ekonomiska fördelar av de omfattande ekosystemtjänster som tillhandahålls av Natura 2000-nätverket. Fördelarna, som beräknas uppgå till 200–300 miljarder euro enbart för terrestra områden, innefattar koldioxidbindning, mildring av naturkatastrofer, vattenrening, hälsa och turism²². Dessa bör uppmuntra till fortsatta investeringar i Natura 2000.

Inom ramen för Refit-programmet (kommissionens program om lagstiftningens ändamålsenlighet och resultat) har kommissionen nyligen inlett en kontroll av naturvårdsdirektivens ändamålsenlighet för att bedöma om dessa direktiv är lämpliga för sitt syfte. Kontrollen kommer att behandla en lång rad frågor om lagstiftningens ändamålsenlighet, effektivitet, konsekvens, relevans och EU-mervärde. Denna rapport om tillståndet i naturen kommer att ge ett viktigt bidrag till kontrollen, särskilt när det gäller

²¹ *Financing Natura 2000 – Investing in Natura 2000: Delivering benefits for nature and people*, SEC(2011) 1573 final, 12.12.2011.

²² *Estimating the Overall Economic Value of the Benefits provided by the Natura 2000 Network*, IEEP (dec. 2011).

lagstiftningens ändamålsenlighet. Resultaten kommer också att användas som underlag för halvtidsöversynen av strategin för biologisk mångfald.